

Вікторія В. Готра

СУЧАСНИЙ СТАН, ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті досліджено сучасний стан інвестиційної діяльності у сфері сільського господарства, виділено основні проблемні аспекти даної діяльності. Зазначено причини пріоритетності інвестиційної привабливості сільського господарства та надано рекомендації з її активізації.

Ключові слова: інвестиційна діяльність; інвестиційний клімат; інвестиційна політика; прямі іноземні інвестиції; капітальні інвестиції; сільське господарство.

Літ. 19.

Виктория В. Готра

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ФАКТОРЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ И НАПРАВЛЕНИЯ АКТИВИЗАЦИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СФЕРЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

В статье исследовано современное состояние инвестиционной деятельности в сфере сельского хозяйства, выделены основные проблемные аспекты данной деятельности. Указаны причины приоритетности инвестиционной привлекательности сельского хозяйства и даны рекомендации по ее активизации.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность; инвестиционный климат; инвестиционная политика; прямые иностранные инвестиции; капитальные инвестиции; сельское хозяйство.

Viktoriya V. Hotra¹

CURRENT STATE, FACTORS OF INFLUENCE AND DIRECTIONS FOR FURTHER ACTIVIZATION OF INVESTMENT ACTIVITY IN AGRICULTURE

The article studies the contemporary state of investment activity in agriculture, considering the key problems in its current status. Reasons for investment attractiveness of agriculture and its priority are outlined, and in this context the recommendations on further development of investment activities are given.

Keywords: investment activity; investment climate; investment policy; foreign direct investment; capital investments; agriculture.

Постановка проблеми. Забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки залишається питанням стратегічної важливості, від реалізації якого залежать соціально-економічний стан держави, ефективність залучення у світовий поділ праці, можливості модернізації аграрної економіки.

Інвестиційна діяльність є також важливим моментом просування на ринку та підняття загальної ефективності виробництва. Досить проблемним є це питання для сільськогосподарських підприємств, які значно поступаються промисловим з огляду на рівень інвестиційної привабливості та обсяги залучення додаткових ресурсів, особливо зовнішнього інвестування. Перебіг сучасних політичних процесів та практична реалізація встановлених цілей і пріоритетів поліпшення інвестиційного клімату в Україні переважно негатив-

¹ National Academy of Management, Kyiv, Ukraine.

но впливають на інвестиційний клімат і, зокрема, на міжнародну інвестиційну привабливість України, підвищують ризики для інвесторів, зумовлюючи тим самим втрати в конкурентній боротьбі за світові інвестиційні ресурси.

Загалом, в Україні діючий механізм інвестиційної діяльності є неповним і не має достатніх методологічних та методичних основ. У ньому відсутні такі складові, як фінансовий механізм інвестиційного процесу відтворення капіталу, фінансово-кредитний механізм інвестиційної діяльності, механізм формування ресурсів та джерел інвестування на підприємстві, механізм державного регулювання інвестиційної діяльності, формування ринку капіталу та ринку інвестицій тощо [3, 31].

Під час розробки заходів із залучення іноземних інвестицій, з одного боку, варто формувати сприятливі умови для інвестиційної діяльності, додатково заохочувати іноземний капітал, максимально використовувати наявні переваги. З іншого, варто забезпечувати узгодження економічних інтересів потенційних внутрішніх інвесторів та національних виробників, а також країни в цілому [4, 56]. Інвестиційна політика в системі АПК має бути підпорядкована завданням структурної перебудови економіки та спрямована на забезпечення збалансованого і гармонійного розвитку всіх його ланок, відновлення виробничого потенціалу, підвищення ефективності роботи, використання досягнень науково-технічного прогресу, освоєння ресурсозберігаючих технологій, модернізацію й реконструкцію виробництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Переважна більшість економістів-науковців головним фактором забезпечення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств вважають фінансове забезпечення даного виду економічної діяльності. Наприклад, О.М. Лабенко наголошує на важливості забезпечення саме фінансовими ресурсами інвестиційної діяльності аграрних підприємств [12]; С.А. Гуткевич звертає увагу на низку чинників, що впливають на протікання інвестиційних процесів в сільському господарстві, а саме економічні та політичні чинники [7]. Інвестиційна діяльність є об'єктом досліджень таких вчених, як П.І. Гайдучький [5], М.П. Денисенко [8], А.А. Пересада [16] та інші.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Деякі аспекти інвестування та розвитку агропромислового комплексу України розглядали вітчизняні вчені: В.І. Власов [17], Г.В. Карпенко [9], М.І. Кисіль [17], М.Ю. Коденська [11], А. Ліссітса [13], К.А. Пріб [17], П.Т. Саблук [17], Р.В. Чорний [19] та інші. Проте питання, пов'язані з проблемами інвестування та розвитку агропромислового комплексу України, залишаються розробленими недостатньо. Зокрема, потребує з'ясування роль інвестування у вирішенні цілого комплексу нагальних проблем розвитку АПК України.

Мета дослідження. Висвітлення сучасного становища інвестиційної активності, виділення основних проблематичних аспектів такої діяльності. Виявлення причин пріоритетності інвестиційної привабливості сільського господарства та надання рекомендацій щодо поліпшення наявної ситуації. Визначення принципів здійснення інвестиційної політики держави, що позитивно вплине на забезпечення інвестиційної діяльності у сфері сільського господарства.

Основні результати дослідження. Інвестиції – це економічна категорія розширеного відтворення, яка є основним інструментом формування мікро- та макроекономічних пропозицій і визначає темпи економічного росту [10]. Відповідно до Закону України «Про іноземні інвестиції», до іноземних інвестицій відносяться усі види цінностей, вкладених безпосередньо іноземними інвесторами в об'єкти підприємницької й інші види діяльності з метою одержання прибутку (доходу) чи досягнення соціального ефекту [1]. При цьому під капіталом у фінансовому значенні розуміють активи (кошти) фірми, підприємства. В економічному значенні він втілений у засобах виробництва, тобто основних і оборотних виробничих фондах. У практичній діяльності інвестиції – це довгострокові вкладення підприємства в придбання основних і оборотних засобів. Іншими словами, ці вкладення є не лише поповненням засобів для розширення і реформування матеріально-технічної бази, але і витратами, що є основою подальших перспектив ефективної роботи.

До основних факторів що негативно впливають на надходження іноземних інвестицій, а точніше бажання розвинутих країн інвестувати саме в АПК України, можна віднести:

- нестабільність і невизначеність законодавства в сфері АПК, невизначеність у питаннях власності, особливо на природні ресурси;
- високі темпи інфляції, що є значно вищими, ніж у країнах ЄС;
- скорочення платоспроможного попиту населення на продовольство;
- високі відсоткові ставки за кредитами;
- непередбачувані зміни в податковій політиці держави;
- збереження монополізованої структури промислового сектору вітчизняного АПК;
- відсутність ринкових механізмів, що регулюють цінові відносини сільськогосподарських, переробних, торгово-закупівельних підприємств;
- неконвертованість національної валюти;
- зниження прибутків вітчизняних виробників через необгрунтовано високу частку імпортного продовольства на внутрішньому українському ринку;
- гострий дефіцит необхідної інвесторам та самим підприємцям комерційної, юридичної, ринкової інформації;
- незавершеність процесів інституційних перетворень у сільському господарстві і в суміжних галузях АПК.

Інвестиційна діяльність – це вид економічної діяльності, що безпосередньо пов'язаний та залежить від тенденцій та процесів на ринку. Вкладати кошти у виробництво, не зробивши прогнозних розрахунків на перспективу, досить ризиковано та не розумно. Саме тому кожен інвестор прагне бути впевненим у прибутковості інвестованого проекту, а для цього проводиться ряд розрахунків та аналіз низки факторів. Проте нині існує великий ризик капіталовкладень у сільськогосподарське виробництво, який оцінюють як надто високий, передусім через політичну й правову нестабільність держави. У законодавстві немає визначеного підходу до зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності, не простежується чітка позиція держави щодо підтримки іноземного інвестора. Відсутні широкомасштабні програми залучення інвестицій

в основні галузі АПК, а сільське господарство не увійшло до переліку інвестиційно-привабливих галузей.

Ще на початку військових дій на Сході України було зрозуміло, що це призведе до зниження зацікавленості інвесторів, оскільки прогнозування розвитку подій у таких умовах неможливе. Темпи відтоку інвестицій в сільському господарстві були навіть більшими, ніж в цілому в економіці. Обсяг прямих іноземних інвестицій в сільське, лісове і рибне господарства України станом на кінець першого півріччя 2014 р. зменшився на 104,1 млн дол. США (13,4%) порівняно з обсягом інвестицій на початок року [2]. Прямі іноземні інвестиції в усіх видах економічної діяльності держави зменшилися за перше півріччя 2014 р. на 11,9%, до 50 млрд дол. США, а частка сільського, лісового та рибного господарства в них зменшилася з 1,4% до 1,3%. Капітальні інвестиції в сільське господарство, полювання та надання пов'язаних з ними послуг в січні-червні 2014 р. склали 6,3 млрд грн, що на 18% менше, ніж за аналогічний період минулого року. Це є наслідком зменшення прибутковості аграрного виробництва і погіршення умов доступу до кредитних ресурсів. За останні півроку українські аграрні компанії подешевшали на 1,1 млрд. дол. США (на 22,2%) [18].

Окрім очевидного впливу військово-політичної та макроекономічної ситуації, на інвесторів впливають також перманентні пропозиції Мінфіну щодо перегляду системи оподаткування в АПК, а також випадки продовження тиску силових інстанцій на реальний бізнес [18].

Одним з показників, який найбільш чітко відображає поточну ситуацію з інвестиційним, політичним та економічним кліматом, є капіталізація публічних компаній. За даними Українського клубу аграрного бізнесу, поки на світових біржах представлено лише 15 українських публічних аграрних компаній. З жовтня 2013 р. їх капіталізація зменшилася на 2,5 млрд дол. США (на 39,1%) і станом на кінець серпня 2014 р. становила 3,9 млрд дол. США. Як зазначають експерти, ця тенденція не зупиняється, і фактично кожна аграрна компанія демонструє зменшення вартості своїх цінних паперів [2].

Сьогодні Україна активно розглядає можливості інтегрування з ринками Європейського Союзу. Це, перш за все, передбачає створення умов для активізації залучення в аграрний сектор інвестицій, забезпечення вільного руху капіталів, розвиток ринку фінансових послуг, запровадження сучасних технологій та європейських соціальних стандартів життя в сільських місцевостях. Держава має рухатися насамперед в напрямі відтворення нормальних умов для підприємця. Таких умов, які давали б змогу вести ефективний прибутковий бізнес.

Тенденція настороженості по відношенню до українського ринку все ще залишається в зв'язку з досить складною економічною і політичною ситуацією. Тому особливо високого інтересу до реалізації інвестиційних проектів в Україні ми сьогодні не бачимо. Всі розуміють, що це важливий ринок, що він розвивається, але при цьому приходу серйозних міжнародних гравців, на жаль, не спостерігається, що, безумовно, позначається на обсягах фінансування, які може запропонувати ЄБРР. Водночас, банк орієнтується на попит ринку та на те, наскільки працюючі в Україні компанії готові залучати кошти.

Масштабних проектів від українського агробізнесу в 2015 р. очікувати не слід, а ті, які все ж реалізовуватимуться, будуть набагато скромнішими. Враховуючи особливості вітчизняної економіки, банк може дозволити собі щорічний загальний обсяг вкладень на рівні 1 млрд євро, в т. ч. 200–300 млн євро – безпосередньо в АПК [14]. Нагадаємо, в 2014 р. ЄБРР інвестував в АПК України 273 млн євро [18].

Активізація інвестиційної діяльності є не лише основною умовою виведення сільського господарства з глибокої кризи, а й стає найважливішим визначальним чинником його подальшого розвитку. Потрібне не лише реформування громадського укладу в селі шляхом інституціональних перетворень, що було пріоритетом у початковий період аграрної реформи, а й залучення в аграрний сектор великомасштабних інвестицій, гостру потребу в яких відчувають практично всі галузі АПК, чи це сільське господарство, переробна промисловість або фондоутворюючі галузі житлової сфери села. Тому формування передумов для масового припливу інвестицій в аграрний сектор має стати найважливішим елементом стратегії державної аграрної політики на сучасному етапі. Насамперед, необхідно забезпечити на державному рівні ширші інвестиційні можливості для відновлення основного капіталу сільськогосподарських підприємств та його нарощування за рахунок власних і залучених коштів, зокрема іноземного капіталу. Цього значною мірою можна досягнути шляхом впровадження нового, адекватного ринковій системі економічного механізму господарювання, який враховує специфіку сільського господарства.

Окрім того, інвестиції в сільське господарство дозволять гармонійно вирішити економічні та соціальні проблеми села. Скоротяться внутрішня міграція населення, смертність, зросте народжуваність, збільшиться кількість робочих місць, зросте споживання зернопродуктів на душу населення до рівня науковообґрунтованих норм харчування, що є головним критерієм стійкості землеробства.

У даний період пріоритетним напрямом інвестування в сільське господарство є оновлення та модернізація сільськогосподарської техніки. На нинішньому етапі дуже важливо здійснити технічне переозброєння і реконструкцію тваринницьких ферм і комплексів, замінити парк якісними машинами нової генерації. Це пояснюється тим, що польові роботи, виконані якісно та у встановлені агротехнічні терміни, гарантують стабільну врожайність. Особливо це стосується збиральної техніки. Її сучасний стан обумовлює великі втрати врожаю та зниження врожайності з 1 га землі. Перспективним напрямом інвестиційної діяльності на підприємствах АПК є впровадження прогресивних енергоощадних технологій вирощування сільськогосподарських культур, спрямованих на економію ресурсів та зберігання і підвищення родючості ґрунтів при достатньому рівні врожайності.

Важливим чинником відновлення економіки аграрного сектору й стимулювання економічного зростання є державна кредитна політика, що має бути логічним продовженням інноваційно-інвестиційної політики шляхом надання кредитів за пільговими відсотковими ставками на основі їх диференціації за такими ознаками, як рівень родючості земель, частка власних коштів в кошторисній вартості будівництва сільськогосподарських об'єктів, питомої

ваги виручки господарств і переробних виробництв в вартості реалізованої сільськогосподарським підприємством продукції; відкритті та пролонгації програм кредитування та видачі цільових кредитів для спорудження об'єктів, що мають народногосподарське значення; запровадження іпотеки із заставою нерухомості, включаючи землю. Доцільною є державна підтримка лізингу як одного з напрямів системи сільськогосподарського кредиту. Необхідно підвищити роль державного цільового бюджетного фонду підтримки виробників сільськогосподарської продукції на фінансування придбання технічних засобів і устаткування, активно використовувати цільову кредитну лінію, мобілізувати місцеві джерела фінансування.

З метою стимулювання інвестиційної діяльності в сільське господарство необхідно звільнити від оподаткування прибуток, який направляють на придбання нової техніки та капітальне будівництво. Слід забезпечити дієвість амортизаційної політики: періодично проводити індексацію відновлювальної вартості основних фондів і амортизаційних відрахувань, активно застосовувати прискорену амортизацію, запровадити режим спеціального збереження і витрат коштів амортизаційного фонду.

У разі продовження існуючої кризи в аграрному секторі виникне необхідність активнішого державного регулювання, як шляхом застосування стимулюючих заходів, так і прямого вкладення капіталу. Державні гроші мають спрямовуватися, передусім, на оновлення технічного потенціалу села; завершення будівництва раніше розпочатих об'єктів, передбачених цільовими програмами; зміцнення матеріально-технічної бази сільськогосподарської науки, насінництва; будівництво житла в селах; підтримку бізнесу; фінансування напрямів діяльності, де активність індивідуальних інвесторів є найменшою; ліквідація наслідків аварій, стихійних лих, екологічних катастроф, створення об'єктів і систем, які забезпечують екологічну безпеку виробництва.

Інвестиційну політику найближчими роками слід здійснювати з урахуванням таких принципів:

- послідовної децентралізації інвестиційного процесу;
- збільшення частки власних коштів підприємств у загальному обсязі капітальних вкладень;
- підвищення ролі амортизаційних відрахувань як одного з джерел фінансування інвестицій;
- направлення державних інвестицій на виробничі цілі на основі повернення централізованих капітальних вкладень;
- розширення практики спільного державно-комерційного фінансування проектів;
- охоплення інноваційним процесом всього технологічного ланцюжка АПК (підготовка – виробництво – реалізація продукції) з необхідністю ведення єдиної бази даних;
- посилення державного контролю над цільовою витратою коштів державного бюджету, вкладених у інвестиції;
- розширення практики страхування і гарантування інвестиційних проектів;
- стимулювання іноземних інвестицій;

- облік сезонних факторів та регіональних особливостей ведення сільського господарства;
- проведення ретельного аналізу інвестиційних ризиків з метою їх зниження.

Для вирішення проблеми залучення іноземних інвестицій необхідно прийняти відповідні заходи, які б підвищили інвестиційну привабливість як підприємств, галузей, так і країни в цілому. Враховуючи досвід більшості зарубіжних країн, необхідно розробити комплексну програму залучення іноземних інвестицій як в країну, так і в окремі регіони та галузі, яка орієнтовно повинна складатися з таких дій:

- 1) створення стабільної та чіткої законодавчої бази, що стосується не лише інвестування, а й функціонування усєї економіки загалом;
- 2) максимальне спрощення бюрократичних процедур відносно інвестиційного процесу;
- 3) забезпечення адекватного фінансування пріоритетних для розвитку економіки України галузей, в т.ч. АПК;
- 4) боротьба з корупцією та злочинністю;
- 5) удосконалення та спрощення податкової системи країни, а також зменшення податкового тиску на підприємства;
- 6) сприяння розвитку стабільного та прозорого фондового ринку, який би відповідав міжнародним стандартам;
- 7) формування системи страхування інвестиційних ризиків;
- 8) створення спеціальних економічних зон в депресивних регіонах.

Для створення сприятливого інвестиційного клімату та його стабілізації потрібен тривалий період часу, тож навіть за умови, що всі вище перераховані дії будуть виконані, очікувати на швидкий результат не варто.

Висновки. Інвестиції є основою розвитку підприємств, окремих галузей та економіки країни в цілому. Стан інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України знаходиться на низькому рівні, а інвестиційний клімат є несприятливим для інвесторів. Сам інвестиційний процес розглядається як довгострокове вкладення коштів з метою створення нових і модернізації діючих сільськогосподарських підприємств, а бар'єри і ризики для інвестицій, як і раніше, залишаються високими. Для того щоб поліпшити інвестиційний клімат в аграрному секторі економіки України, необхідно стабілізувати ситуацію, яка склалася в країні, вдосконалити законодавство, підвищити ефективність сільськогосподарського виробництва, посилити роль держави у банківській системі зі створенням державного спеціалізованого банку (земельного, іпотечного, інвестиційного тощо), через який держава могла б регулювати кредитний ринок і кредитні відносини в сільському господарстві. Вирішення цих та інших питань дасть змогу раціональніше використовувати залучені кошти, контролювати їх рух і своєчасне повернення. А виважена державна інвестиційна політика в аграрній сфері має стати одним з найголовніших напрямів виходу з фінансової і матеріально-технічної кризи, в якій опинилося сільське господарство країни.

1. Про іноземні інвестиції: Закон України від 13.03.1992 № 2198-ХІІ (зі змінами і доповненнями) // zakon.rada.gov.ua.

2. Аграрные компании Украины за полгода подешевели более чем на 20% // kogrespondent.net.
3. Білоусько Я.К., Питулько В.О., Товстоляк В.Л. Державна підтримка техніко-технологічного забезпечення аграрного виробництва // Економіка АПК.— 2005.— №5.— С. 31–32.
4. Вітков М.С. Розвиток інвестиційної політики в сільському господарстві України // Економіка АПК.— 2010.— №3.— С. 54–57.
5. Гайдуцький А.П. Інвестиційна привабливість аграрного сектора економіки України на міжнародному ринку капіталу: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.05.01 / Київ Національний університет ім. Т. Шевченка. — К., 2005. — 20 с.
6. Гайдуцький П.І. Про основні засади реформування системи державної підтримки сільського господарства та сільської території // Економіка АПК.— 2005.— №11.— С. 43–48.
7. Гуткевич С.О. Формування інвестиційної привабливості аграрного сектора економіки: Автореф. дис... докт. екон. наук: 08.07.02 / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». — К., 2004. — 31 с.
8. Денисенко М.П. Основи інвестиційної діяльності. — К.: Алеута, 2003. — 338 с.
9. Карпенко Г.В., Данькевич А.П. Нормативно-правове забезпечення корпоративного управління: проблеми залучення інвестицій на вітчизняні підприємства // Фінанси України.— 2009.— №7.— С. 39–46.
10. Кириленко І.Г. Аграрна реформа в Україні: надбання, проблеми // Економіка АПК.— 2005.— №5.— С. 8–14.
11. Коденська М.Ю. Інтеграція як фактор активізації інвестиційної діяльності // Економіка АПК.— 2006.— №6.— С. 24–31.
12. Лабенко О.М. Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств та її фінансування: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / Національний аграрний університет. — К., 2008. — 19 с.
13. Ліссітса А. Україна зацікавлена в довгострокових інвестиціях у сільське господарство // Урядовий кур'єр.— 2011.— №98.— С. 25.
14. Мы и наши клиенты «обречены» на работу друг с другом — ЕБРР // www.apk-inform.com.
15. Панасюк О.Б. Залучення інвестицій в аграрний сектор економіки // Економіка АПК.— 2010.— №6.— С. 51–53.
16. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні. — К.: Лібра. 1998. — 233 с.
17. Саблук П.Т., Власов В.І., Кисіль М.І., Приб К.А. Міжнародний рух капіталів і залучення в Україну прямих іноземних інвестицій // Економіка АПК.— 2008.— №9.— С. 3–14.
18. Україна була, є і буде цікавою країною для інвестицій // agravery.com.
19. Чорний Р.В. До питання залучення інвестиційних ресурсів в АПК України // Галицький економічний вісник.— 2009.— №2.— С. 177–180.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2015.